

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie
Wydział Teologiczny

**STUDIA LICENCJACKIE Z TEOLOGII
ZE SPECJALIZACJĄ Z TEOLOGII PASTORALNEJ
DLA PREZBITERÓW W PRZEMYŚLU**

**METODOLOGIA SZCZEGÓŁOWA
TEOLOGII PASTORALNEJ W PRAKTYCE
Konspekt wykładu**

**Wykład z metodologii
2017/18 semestr 2**

Skrypt

ks. dr Jan Szelaąg

I. ZASADY METODOLOGICZNE. PARADYGMAT METODOLOGICZNY (za: W. Przygoda)

Kościół zdradziłby wolę swego Założyciela, gdyby zaprzestał głosić słowo Boże, uobecniać Boga w liturgii, a szczególnie w Najświętszej Eucharystii, oraz ukazywać światu, że Bóg jest miłością (1 J 4, 8. 16) poprzez służebne przewodzenie ludziom w drodze do pełni zbawienia i świadectwo czynów miłosierdzia.

Teologia praktyczna jest dyscypliną cechującą się swoistym dynamizmem, gdyż jej przedmiotem jest egzystencja i działalność zbawcza Kościoła w aktualnych uwarunkowaniach.

Cel działalności pastoralnej został wyznaczony przez Jezusa Chrystusa i pozostaje zawsze ten sam. Natomiast zmieniające się uwarunkowania historyczne i społeczno-kulturowe działalności kościelnej stanowią podstawę podejmowania nowych poszukiwań mających na celu udoskonalenie duszpasterstwa

Teologia pastoralna korzysta zarówno ze źródeł Objawienia Bożego i dokumentów Magisterium Ecclesiae, jak i z doświadczenia poszczególnych chrześcijan oraz grup religijnych. Pierwsze źródła są badane typowymi dla teologii metodami dedukcyjnymi, drugie wymagają natomiast zastosowania typowych dla nauk społecznych metod indukcyjnych.

Na Zachodzie powszechną akceptacją cieszy się paradygmat wypracowany przez kard. J. Cardijna (1882–1967), zastosowany następnie jako metoda konfrontacji życia z Ewangelią we francuskim związku Chrześcijańskiej Młodzieży Robotniczej (Jeunesse Ouvrière Chrétienne).

Paradygmat, którego istotę wyraża triada: widzieć, ocenić, działać

Niemiecki pastoralista J. Müller opisuje paradygmat trzech kroków słowami: diagnoza – refleksja – akcja. Uważa on, że punktem wyjścia w budowaniu teorii ewangelizującego duszpasterstwa jest postawienie diagnozy. Krok ten sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na następujące pytania: na czym stoimy, jakie podłoże rzeczywistości należy koniecznie uwzględnić, co powinniśmy wobec zaistniałej sytuacji zrobić?

R. Kamiński, prowadząc badania według paradygmatu analizy teologiczno-pastoralnej, na pierwszym etapie kryteriologicznym (eklezjologicznym) przeprowadza się refleksję nad istotą Kościoła i podstawowymi formami jego działalności zbawczej, której źródłem jest Objawienie Boże i nauczanie Kościoła. Na drugim etapie kairolologicznym (socjologicznym) dokonuje się analizy teologiczno-socjologicznej lub teologiczno-psychologicznej aktualnej sytuacji działalności zbawczej Kościoła, wykorzystując w tym celu wyniki badań empirycznych. Na trzecim etapie prakseologicznym (strategicznym) ustala się wnioski i postulaty pastoralne oraz aktualne modele, zasady i dyrektywy, według których powinna być realizowana działalność zbawcza Kościoła obecnie i w przyszłości.

Jak powinno być?

Jak jest?

Co zrobić, żeby było tak, jak powinno być?

II. RELACJA MIĘDZY TEOLOGIĄ PASTORALNĄ A DUSZPASTERSTWEM

- przez duszpasterstwo rozumiemy działalność podmiotów duszpasterskich lub całego Kościoła, świadomą i podejmowaną jako eklezjalna; powinna być ona refleksyjna i krytyczna
- teologia pastoralna jako teoria działalności kościelnej jest zespołem wypowiedzi normatywnych zdeterminowanych czynami i słowami Jezusa
- relacja między nimi ma charakter sprzężenia zwrotnego (z praktyki duszpasterskiej wpływa aktualizacja norm duszpasterstwa)

Funkcja kierownicza w Kościele:

- Apostołowie otrzymali od Jezusa mandat do kierowania Kościołem; na mocy sukcesji przejmują go biskupi
- w Kościele wyróżnia się struktury:
 - * **kierownicze** – Papież i Kuria Rzymska, biskupi i ordynariusze zrównani z nimi w prawie (na poziomie diecezji), biskup miejsca, proboszcz i zrównani z nim w prawie (na poziomie parafii), prezbiterzy i diakoni
 - * **łącznikowe i pomocnicze** – kuria diecezjalna, seminarium, dekanaty i parafie, referaty duszpasterskie, rady duszpasterskie
- funkcję kierowniczą można sprawować w zakresie **prawodawczym, administracyjnym, sądowym i duszpasterskim**

III. ETAPY DZIAŁALNOŚCI DUSZPASTERSKIEJ

1) przygotowanie działania

a) planowanie duszpasterskie

- analizowanie zewnętrznych i wewnętrznych warunków
- obmyślanie środków
- wybór sposobów działania dostosowanych do celu i warunków (skład osobowy, kwalifikacja, jednostki organizacyjne)
- celowość (ustalenie hierarchii celów)
- kryterium wykonalności (racjonalność)
- zgodność wewnętrzna (kalendarium, zakres obowiązków, uwzględnienie alternatyw)

- szczegółowość (wyznaczenie etapów i koordynatorów)
- terminowość
- komunikatywność

* rodzaje planów duszpasterskich: perspektywiczne (**bardzowieloletnie**), wieloletnie, roczne

b) organizacja

- opracowanie i zaprojektowanie odpowiedniego podziału czynności cd. układów, zadań i odpowiedzialności
- może być **liniowa** (hierarchiczna) lub **liniowo-sztabowa** (kolegialna)
- uwzględniać musi ogniwa aparatu kierowniczego Kościoła

2) wykonanie działania – koordynacja

- bieżące zharmonizowanie działalności zespołów i współdziałania wszystkich elementów dla zrealizowania celów
- koordynator rozdziela zadania, decyduje o przebiegu poszczególnych etapów, synchronizuje cele pomocnicze i główne oraz nadzoruje wykonujących zadania

3) kontrola

- porównanie toku realizacji zadań z przyjętym w planie wzorcem i wymaganiami
- wypracowanie wniosków na przyszłość
- weryfikacja środków, staranności i sumienności osób; wybiecie ze stagnacji i przyzwyczajen
- może zakończyć się w sposób formalny (zarządzeniem, zakazem, nakazem)

IV. STRATEGIA „DIAKONIJNA” W PARAFII. PROPOZYCJA ORGANIZACJI APOSTOLATU WOLONTARIACKIEGO W PARAFII

Apostolat w mocy Bożego Ducha, skłania wszystkich wierzących do podjęcia szczerzej, osobistej refleksji związanej z zaangażowaniem się w dzieło szerzenia Jezusowego Królestwa na ziemi. Okazuje się bowiem, że nazbyt często, jako uczniowie Jezusa, zadawałamy się jedynie pobożnym, ale niestety statecznym „byciem” w Kościele- wspólnotie, tracąc entuzjizm ewangelicznej radości, której zewnętrznym przejawem może i powinna być służba na rzecz innych osób i budowanie bardziej świadomej odpowiedzialności za braci w wierze. Nauczanie Papieża Franciszka, często przywołuje jeden z największych przymiotów Boga, Jego miłosierdzie. Oprócz przypomnienia o miłosierdziu Boga, nauczanie papieskie wybrzmiewa także drugim „echem”, właściwie apelem, który można by streścić w przesłaniu: „Chrześcijaństwo, zmieniaj siebie i środowisko apostolskim zaangażowaniem, na rzecz wspólnoty i braterstwa!”.

Dzisiaj nikt nie powinien czuć się pominięty, czy wykluczony z przestrzeni kościelnego zatroskania. Taką misję pozostawił i powierzył nam sam Jezus. To zaproszenie jest więc zachętą do wspólnotowej aktywności; poczucia bycia potrzebnym samemu Bogu w ukazywaniu Jego miłości do rodzaju ludzkiego. Aktywność apostołska w mocy Bożego Ducha to także skuteczna forma chrześcijańskiej samorealizacji, dającej poczucie sensu życia i przebudzająca z kościelnej i jedynie „pobożnościowej” stagnacji.

W odpowiedzi na wezwanie do apostołskiej gorliwości wyrażanej w czynach rodzących się z wiary; pragnąc budowania wspólnoty parafialnej na zasadach Kościoła żywego, dynamicznego, wzorowanego na pierwotnej gminie chrześcijańskiej, warto zainicjować w parafii cztery diakonie o charakterze służebnym. Służebnym, to znaczy zrzeszającym osoby, gotowe w sposób czynny, kolegialny (wspólnotowy) nieść ewangeliczną pomoc i oddziaływać na każdego członka parafii, czyniąc go tym samym podmiotem troski i czując odpowiedzialność za jego dobro i zbawienie. Wspomniane diakonie to: diakonia ewangelizacyjna; diakonia charytatywna; diakonia liturgiczno- modlitewna; diakonia gospodarczo - ekonomiczna. Każda z nich reprezentowana jest przez jednego z duszpasterzy parafii lub wyznaczoną przez Księdza proboszcza osobę, oraz delegatów poszczególnych rejonów parafialnych. Dzięki temu można będzie bardziej skutecznie oddziaływać na wszystkie osoby powierzone naszej pieczy duszpasterskiej. Osoby będące w diakonii, umożliwiają poznanie konkretnych problemów parafian, wspomogą kapłanów w czerpaniu inspiracji, sugestii, będących ubogaceniem „naszego”, lokalnego Kościoła.

„Etapy” organizacji apostolatu w mocy Bożego Ducha.

I. Podział parafii na tzw. „rejon”.

Obejmują one konkretny obszar i konkretnych ludzi, którzy będą „delegatami” swojego rejonu parafialnego. Stanowią także „kanał komunikacyjny” pomiędzy Księdzem proboszczem a wiernymi. Dzięki nim będzie można pozyskiwać stosowne informacje oddolne oraz propagować główne założenia i idee w mniejszych środowiskach parafialnych.

II. Diakonia- służba ofiarnej miłości bratniej.

Powołanie czterech diakonii i mianowanie, przyporządkowanie do poszczególnej diakonii po kilka osób z każdego rejonu parafii (ilość osób zależna od liczebności wiernych w danych rejonie lub wynikająca z potrzeby lub sugestii księdza proboszcza)

A. Diakonia charytatywna

Przestrzeń działania na rzecz ludzi potrzebujących: biednych, chorych, niepełnosprawnych, czy samotnych. Dzięki takim poczynaniom wszyscy wierzący poświadczają: „dobroć i miłość Zbawiciela, naszego Boga, do ludzi” (Tyt 3,4) i przekazują współczesnemu pokoleniu nakaz Jezusa o praktykowaniu czynnej miłości bliźniego.

Dla urzeczywistnienia wezwania płynącego z zachęty Jezusa, które wzywa wszystkich wierzących do wyrażania czynnej miłości wobec bliźniego, trzeba podjąć konkretne działania, będące odblaskiem dobroci i miłości samego Boga. Wśród wielu możliwości niesienia pomocy, należy wymienić chociażby kilka, które z powodzeniem mogą i powinny stanowić wezwanie do realizacji dla wspólnot parafialnych. Wiele z nich stanowi kontynuację dzieł, które z głęboką wiarą, przekonaniem i godnym podziwu zaangażowaniem, wykonywała pierwotna gmina chrześcijańska. Należą do nich: pozyskiwanie dóbr materialnych i rozdzielanie ich według potrzeby (por. Dz 2, 45); opieka nad chorymi (por. Dz 5, 15); troska o wdowy przy codziennym rozdzielaniu jałmużny (por. Dz 6,1); przestrzeganie gościnności (por. Rz 12,13); opieka nad sierotami (por. Jk 1,27); nawiedzenie więźniów (por. Mt 25,36).

Wśród innych działań posługi miłości można wymienić: odwiedziny chorego sąsiada, lub osoby samotnej mieszkającej na terytorium parafii; odwiedziny chorych i niepełnosprawnych znajdujących się w szpitalach, hospicjach, domach pomocy; niesienie codziennej pomocy świadczonej na rzecz rodzin posiadających osoby niepełnosprawne lub przewlekle chore; odwiedzanie i aktywność apostołska w domach dziecka, szpitalach; modlitwa za bliźnich; szerzenie idei szeroko rozumianego wolontariatu; organizowanie spotkań tematyczno - formacyjnych (odwołujących się do działań charytatywnych Kościoła), przeprowadzanych w szkołach, parafiach, środowiskach pracy sektora socjalnego.

Należy również mocno zaakcentować fakt, że dzieło miłosierdzia Kościoła powinno być mocno zakorzenione i czerpać inspirację z sakramentu Eucharystii. Msza Święta jako przejaw niepojętej i niezgłębionej miłości Boga do człowieka, pozwala odczytać swoją misję do apostołstwa miłości, wyrażonego poprzez konkretny czyn, ucząc jednocześnie postawy pokory i służby. Inspiruje i rodzi nadzieję, umacnia na drodze urzeczywistniania przykazania miłości Boga i bliźniego. Nade wszystko daje zapewnienie, iż sam Jezus, który przemierzał ziemię palestyńską w poszukiwaniu zagubionego, chorego, niedocenionego człowieka, jest z nami przez wszystkie dni aż do skończenia świata.

B. Diakonia Ewangelizacyjna

„Nie jest dla mnie powodem do chluby to, że głoszę Ewangelię. Świadom jestem ciężącego na mnie obowiązku. Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!” 1Kor 9, 16.

Diakonia zakorzeniona w przesłaniu o konieczności przepowiadania Dobrej Nowiny. Tyle wokół nas słów pogardy, osądów, ludzkich kalkulacji i medialnej spekulacji. Czasami gubimy się w wartościowaniu ludzkich wyborów, ulegamy złowieszczym i zakłamanym prądom ideologicznym i światopoglądowym. Trzeba nam powrócić do źródła Słowa, które rodzi wewnętrzny pokój, daje przekonanie płynące z wiary, że Bóg jest pośród nas, że On jest Panem dziejów i historii. Poza tym, przesłanie Dobrej Nowiny, wypływające z Pisma Świętego, interpretowane i aktualizowane przez publikacje katolickie, stanowi o odczytywaniu „znaków czasu”, oraz daje nam możliwość przemiany oblicza ziemi dla Królestwa Jezusa. Diakonia kładzie akcent na słowo pisane i mówione, traktujące o Ewangeli i promujące dzieła wyrosłe z zasad ewangelicznego życia. Koncentruje się na różnych formach przepowiadania, takich jak : promocja stron internetowych katolickich; promocja prasy katolickiej (zamówienie i zachęcenie do czytania prasy, przekazywania materiałów dla grup formacyjnych); promocja mediów katolickich (radio, telewizja); promocja gazetek parafialnych; chrześcijańskie spotkania kulturalne (spektakle, wieczornice, konkursy, koncerty); tworzenie klubów inteligencji katolickiej (spotkania wykładowo-dyskusyjne na temat np. kwestii moralnych, etycznych, dokumentów papieskich); promocja kręgów biblijnych; filmy o tematyce religijnej; festiwal piosenki religijnej.

„Na świecie było [Słowo], a świat stał się przez Nie, lecz świat Go nie poznał. Przyszło do swojej własności, a swoi Go nie przyjęli. Wszystkim tym jednak, którzy Je przyjęli, dało moc, aby się stali dziećmi Bożymi; tym, którzy wierzą w imię Jego - którzy ani z krwi, ani z żądz ciała, ani z woli męża, ale z Boga się narodzili.” J 1, 10-13.

C. Diakonia liturgiczno- modlitewna

Diakonia, która koncentruje się głównie na: celebracjach liturgicznych (dbanie o piękno liturgii; zaangażowanie liturgiczne świeckich; formacja ministrantów i lektorów; skupianie się na celebrowaniu uroczystości i świąt patronalnych; schola; chór); szeroko rozumianej promocji kultu Boga, Maryi, świętych, wyrażaną w różnych formach pobożnościowych aktów. Stanowi nieoceniony dar dla wspólnoty parafialnej, także dzięki przesłaniu i zobowiązaniu do modlitwy wstawienniczej, wyrażanej poprzez indywidualne trwanie przed Jezusem, akty wynagrodzenia i pokuty (ekspiacyjne), oraz ofiarę cierpienia. Wpisuje się w ideę Kościoła wstawienniczego. Członkowie diakonii stają się powiernikami spraw współbraci i siostr ze wspólnot rodzinnych, parafialnych i Kościoła Powszechnego ; apostołami modlitwy i reprezentantami Ludu Bożego w sprawowaniu liturgii. Jakże często stajemy się świadkami ludzkich dramatów (choroby, kłótni rodzinnych, rozpadów małżeństwa, itp.). Trzeba nam

pamiętać, że nasze wstawiennictwo modlitewne, bliskie jest ewangelicznym ludziom, którzy w imię wiary w Jezusa i troski o swojego przyjaciela, przynieśli go do Jezusa. On był i jest Tym, który uzdrawia, dociera ze swoją łaską tam, gdzie po ludzku wydaje się być to niemożliwe. Wśród wezwanych i zaproszonych do tej grupy osób, swoje miejsce znajdują ludzie chorzy, starsi; wszyscy, którym bliska jest idea adoracji Najświętszego Sakramentu (akcent modlitwy wstawienniczej); osoby obdarzone talentem muzycznym, pragnące włączać się w służbę liturgiczną (aspekt liturgiczny). Należy podejmować starania aby promować i być apostołami Serca Jezusa, miłosierdzia Bożego (nabożeństwo koronki z racji Nadzwyczajnego Roku Miłosierdzia), kultu Matki Bożej (mocno zakorzeniona tradycja pobożnościowa wiernych).

„Gdy Jezus po pewnym czasie wrócił do Kafarnaum, posłyszeli, że jest w domu. Zebrało się tyle ludzi, że nawet przed drzwiami nie było miejsca, a On głosił im naukę. Wtem przyszli do Niego z paralytykiem, którego niosło czterech. Nie mogąc z powodu tłumu przynieść go do Niego, odkryli dach nad miejscem, gdzie Jezus się znajdował, i przez otwór spuścili łoże, na którym leżał paralytyk. Jezus, widząc ich wiarę, rzekł do paralytyka: Synu, odpuszczają ci się twoje grzechy. A siedziało tam kilku uczonych w Piśmie, którzy myśleli w sercach swoich: Czemu On tak mówi? On bluźni. Któż może odpuszczać grzechy, prócz jednego Boga? Jezus poznał zaraz w swym duchu, że tak myślą, i rzekł do nich: Czemu nurtują te myśli w waszych sercach? Cóż jest łatwiej: powiedzieć do paralytyka: Odpuszczają ci się twoje grzechy, czy też powiedzieć: Wstań, weź swoje łoże i chodź? Otóż, żebyście wiedzieli, iż Syn Człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów - rzekł do paralytyka: Mówię ci: Wstań, weź swoje łoże i idź do domu! On wstał, wziął zaraz swoje łoże i wyszedł na oczach wszystkich. Zdumieni się wszyscy i wielbili Boga mówiąc: Jeszcze nigdy nie widzieliśmy czegoś podobnego”. (Mk 2, 1-12)

D. Diakonia gospodarczo- ekonomiczna

Od czasu powstania pierwotnej gminy chrześcijańskiej, na jej czele, oprócz pasterzy, stali również administratorzy, pełniący rolę gospodarzy powierzonych im dóbr materialnych. W obecnych czasach funkcję tę, z mocy urzędu, sprawuje Proboszcz, który zdaje sprawozdanie (w tym w wymiarze duszpasterskim i ekonomicznym) przed wiernymi, Biskupem Ordynariuszem, oraz odpowiednimi organami Kurii Metropolitalnej. Przejawem otwartości Kościoła i zaproszeniem do współpracy w zakresie ekonomiczno- gospodarczym jest konieczność powoływania Rad Duszpasterskich. Oprócz Rad, działających według zaleceń prawa kościelnego, zainicjowaliśmy powstanie diakonii o zbliżonym profilu działania.

Diakonia zajmuje się sprawami finansowymi i organizacyjnymi parafii, mając świadomość tego, że administruje dobrem wspólnym. Planuje przedsięwzięcia szczególnie o wymiarze materialnym. Dba o harmonogram rzeczowo- finansowy, pozyskuje fundusze na cele działalności duszpasterskiej. Swoją troską obejmuje administrowanie i koordynację dzieł wyrosłych przy parafii (świątlice, Środowiskowy Dom Społeczny, miejsca kultu publicznego, świątynia, grunty będące własnością parafii). Stanowi ważną gałąź aktywności zewnętrznej parafii, oraz staje po stronie mediacji w sprawach powiązanych z instytucjami zewnętrznymi, organami państwowymi, instytucjami pozarządowymi. Obejmuje szeroki zakres odpowiedzialności cywilno i kościelno prawnej. Ze względu na swój urzędowy charakter (ustawodawstwo państwowe, zobowiązania prawa kanonicznego), diakonii przewodzi (stoi na czele z samego urzędu) każdorazowy Ksiądz Proboszcz. Członkowie stanowią głos doradczy.

V. ZADANIA PARAFII W DUSZPASTERSTWIE ZWYCZAJNYM

- koordynacja działań wedle wskazań wyższych szczebli
- uwzględnianie tradycji i pobożności ludowej
- rozeznanie i współpraca z podmiotami działania duszpasterskiego
- realizacja zaleceń i dyrektyw wydziałów kurii diecezjalnej (adaptacja założeń do możliwości)
- weryfikacja eklezjalności i aktywności apostołskiej wspólnot kościelnych
- systemowość i integralność projektów duszpasterskich
- autonomia parafii – sprzeciw wobec unifikacji form działalności duszpasterskiej
- sprzeciw wobec „wrzutek duszpasterskich” – jednorazowych inicjatyw oddolnych burzących porządek Kościoła partykularnego

VI. REALIZACJA PROGRAMU DUSZPASTERSKIEGO NA PRZYKŁADZIE WYTYCZNYCH: *JESTEŚMY NAPEŁNIENI DUCHEM ŚWIĘTYM W ARCHIDIECEZJI PRZEMYSKIEJ (2017/2018)*

- 1) określenie charakteru (formacyjny lub apostołski)
- 2) określenie założeń programu – eklezjalność, systemowość, integralność, koordynacja (konsultacja¹)
- 3) uwzględnienie obszarów działania (ewangelizacyjny, mistagogiczny, formacyjny, wspólnotowy/diakonijny)

¹ W archidiecezji przemyskiej w 2017 r. po raz pierwszy jako konsultantów wybrano najmłodszych prezbiterów (do 6 lat kapłaństwa).

4) organizacja obszarów formacyjnych

- kapłani, zakonnicy i zakonnice – formacja stała (kryterium wieku), konferencje i nabożeństwo (kryterium terytorialne)
- alumni – tematyczne dni skupienia, konferencje wychowawcze
- ruchy i stowarzyszenia – rekolekcje tematyczne, dni skupienia, formy działalności ewangelizacyjnej
- parafie – adoracje tematyczne, kazania tematyczne, konferencje i katechezy

VII. DUSZPASTERSTWO NADZWYCZAJNE – DEFINICJA I PODZIAŁ

D. nadzwyczajne jest adresowane do poszczególnych grup, które z różnych przyczyn nie mogą w pełni korzystać z d. zwyczajnego; jest ono dostosowane do wieku, zawodu i sytuacji egzystencjalnej odbiorców; rozpoczęło się w XX w., szczególnie po Soborze; jest ono odpowiedzią Kościoła na współczesne uwarunkowania i zmienne warunki; kierowane jest ono przez referaty diecezjalne właściwe dla poszczególnych typów duszpasterstwa; d. nadzwyczajne jest związane z parafialną (terytorialną) strukturą Kościoła; ma ten sam cel, co d. zwyczajne, i jest wobec niego podrzędne

- **d. specjalne** stanowi trzon d. nadzwyczajnego; dzieli się na **d. kategoriałne**, które obejmuje grupy zawodowe różnego rodzaju, grupy potrzebujących określonego typu, duszpasterstwo duchowieństwa, osób konsekrowanych i posługujących, i **d. sytuacyjne (okazjonalne)**, które dotyczy określonych wydarzeń czy okresów życia
- **d. specjalistyczne** jest skierowane do ludzi szczególnie potrzebujących, znajdujących się w szczególnie trudnych sytuacjach moralnych czy społecznych; wymaga szczególnej miłości pasterskiej kapłana i najczęściej specjalnych kwalifikacji; podmiotami d. specjalistycznego są często zgromadzenia zakonne i wspólnoty eklezjalne.

VIII. DUSZPASTERSTWO OSÓB UZALEŻNIONYCH ORAZ ZAPOBIEGANIE ALKOHOLIZMOWI I NARKOMANII. ZASOBY PODMIOTOWE

- zjawisko narkomanii w Polsce pojawiło się w latach 70. XX w. w związku z ruchem hipisów i innymi grupami nieformalnymi, początkowo było związane z eksperymentami chemicznymi
- najliczniejszą grupę używającą narkotyków stanowią ludzie młodzi, duża część wywodzi się z rodzin rozbitych lub patologicznych; problem dotyczy także osób bezrobotnych, samotnych, członków subkultur

- narkomani często wykazują szerokie humanistyczne zainteresowania, dużą wrażliwość i życie emocjonalne; mają negatywny obraz siebie, niskie poczucie wartości, nieumiejętność radzenia sobie z problemami i brak systemu wartości
- uzależnienie może mieć charakter fizyczny, psychiczny i społeczny
- osoby uzależnione znajdują się często na marginesie życia społecznego (relacji, pracy, społecznej akceptacji)
- polskie standardy profilaktyki uzależnień zawarte są w ustawach o wychowaniu w trzeźwości oraz o przeciwdziałaniu narkomanii

Do najważniejszych zadań podmiotów powołanych do realizacji profilaktycznych celów społecznych należą:

- doskonalenie strategii rozwiązywania problemów związanych z uzależnieniami
- zwiększenie dostępności i skuteczności pomocy terapeutycznej
- wdrażanie procedur wczesnej diagnozy i krótkiej interwencji
- rozwijanie profilaktyki szkolnej, rodzinnej, środowiskowej
- rozwijanie metod przeciwdziałania przemocy w rodzinach
- przestrzeganie zakazu używania alkoholu w miejscach publicznych
- nadzór nad uprawą roślin i rozprowadzaniem leków zawierających substancje narkotyczne
- zwalczanie niedozwolonego obrotu, w tym także dealerów szkolnych
- promocja grup samopomocowych
- kampanie medialne
- opracowanie strategii wskazywania alternatyw (społecznych, sportowych, charytatywnych)
- tworzenie wspólnot życia
- podnoszenie jakości lokalnych programów profilaktycznych poprzez czynną obecność w ich realizacji
- promowanie dostępności zasobów ludzkich i intelektualnych
- wskazywanie na ośrodki katolickie (Krucjata Wyzwolenia Człowieka)

IX. ZASOBY ADAPTACYJNE MŁODZIEŻY Z RODZIN ALKOHOLOWYCH. TROSKA DUSZPASTERSKA

Problemy przystosowawcze:

- niska samoocena związana z syndromem współuzależnienia
- tendencja do kontrolowania siebie i innych w różnych sytuacjach życiowych
- tendencja do spełniania zapotrzebowań innych

- problemy z wyznaczaniem granicy między pragnieniem bliskości i zachowaniem dystansu
- skłonność do związków z osobami o zaburzonej osobowości lub nałogowcami
- mechanizm rozwiniętego zaprzeczania
- tłumienie uczuć
- przejawy depresji
- nadmierna czujność
- nadużywanie środków psychoaktywnych
- doświadczenie przemocy fizycznej i/lub seksualnej
- skłonność do czynów karalnych i/lub prostytuowania się

Preferowane przez dzieci alkoholików role nieprzystosowane:

- „bohater rodzinny” (najczęściej najstarsze dziecko) – nadopiekuńczość, brak możliwości zredukowania napięć czy zadań, perfekcjonizm, przekonanie o konieczności rekompensaty
- „zagubione dziecko” – wycofywanie się w świat marzeń lub wirtualny, zamknięcie się w sobie
- „maskotka” – bagatelizowanie problemu, pragnienie przypodobania się wszystkim, irrealizm
- „kozioł ofiarny” – nieustające poczucie winy, rozpacz, beznadzieja, krańcowo negatywna samoocena, próby samobójcze

Sposoby pomocy:

- poszukiwanie sposobów aktywności o tzw. profilu zdynamizowanym (pobudzenie inicjatyw)
- zajęcia tematyczne (profilaktyczne, katechetyczne) nieskoncentrowane na piętnowaniu problemów środowiskowych, ale na motywowaniu do zagospodarowania swojego życia według strategii dającej bezpieczeństwo i szczęście
- zaangażowanie i działalność wspólnot religijnych
- promocja wolontariatu
- podtrzymywanie więzi przyjaźni
- aktywność fizyczna
- pomoc w odkryciu sensowności własnego życia i świadomości realizowanych celów
- wzmocnienie poczucia kontroli nad własnym życiem
- poszukiwanie pomocy instytucjonalnej, zazwyczaj pozarządowej
- preferowanie kolektywności i kolegalności działania

X. DUSZPASTERSTWO RODZICÓW Z RACJI INICJACJI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ ICH DZIECI

Przedmiot duszpasterstwa:

- rodzice blisko związani z Kościołem – potencjał jako podmiot duszpasterstwa
- rodzice wierzący i praktykujący, ale niezaangażowani w życie eklezjalne (z racji na formalizm lub klerykalizm)
- rodzice z jakichś racji zdystansowani od Kościoła (zgorszeni)
- rodzice deklarujący się jako agnostycy, ale chcący (np. ze względu na presję środowiska) pozwolić na inicjację chrześcijańską ich dzieci
- rodzice w związkach niesakramentalnych rozpaczliwie pragnący więzi z Bogiem

Najczęstsze problemy:

- brak formacji rodziców
- spotkania skoncentrowane na sprawach organizacyjnych o jednolitej formule
- efektywność i efektywność jako przyjęta miara sukcesu duszpasterskiego
- sprowadzenie życia sakramentalnego do wymagania moralnego (zobowiązania wpływającego z tradycji lub konieczności)

Propozycje duszpasterskie:

- spotkanie rekolekcyjne rozpoczynające cykl przygotowawczy dla rodziców i dzieci
- bazowanie na doświadczeniu i świadectwie rodziców
- zmiana specyfiki spotkań, np. w przestrzeni kulturalnej, wychowawczej; spotkania z przedstawicielami ruchów i wspólnot
- zachęta do modlitwy w rodzinie
- przypomnienie konkretnych sposobów włączenia się rodziców w wychowanie religijne dziecka i jego formację, przygotowanie do dalszej odpowiedzialności za nie
- nierozpoczynanie od zobowiązań dotyczących memoryzacji treści („mały katechizm”)
- tworzenie punktów do pracy dla rodzin; propozycje lektur dla rodziców
- przynajmniej okazjonalne wspólne uczestnictwo w celebracjach liturgicznych
- nieporuszanie w obecności dzieci kwestii finansowych, niesakramentalności małżeństw czy przeszkód
- podjęcie tematu przygotowania do sakramentów podczas wizyty duszpasterskiej
- związane wręczania dewocjonaliów ze stosownym nabożeństwem i katechezą
- organizowanie rodzinnego nabożeństwa prześlągania i błogosławieństwa

XI. DUSZPASTERSTWO MŁODZIEŻY W KONTEKŚCIE KANDYDATURY DO SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

Powrót do znaczenia i docenienia sakramentu jako takiego:

- konieczność katechezy formacyjnej rodziców
- weryfikacja warunków dopuszczenia do sakramentu
- odejście od modelu konieczności i zobowiązania do bierzmowania (w kontekście sakramentu małżeństwa)
- roztropność w doborze form weryfikacji obecności w czasie przygotowania (zwłaszcza podczas pierwszych piątków miesiąca); konsekwentne rozliczanie obecności podczas spotkań formacyjnych (przygotowanie do sakramentu nie jako suma konferencji tematycznych połączonych z weryfikacją obecności)
- udział w przygotowaniu i przeprowadzaniu spotkań: rodziców, wychowawców klas, animatorów i liderów grup i wspólnot, tzw. „świadków wiary”
- budzenie w kandydatach świadomości możliwości grzechu, świętokradztwa i wiecznego potępienia
- uwzględnienie tradycyjnych form pobożności, różnych form przepowiadania, kapitału ludzkiego i materialnego

Niektóre kwestie szczegółowe:

- wiara jako osobowa relacja z Bogiem
- doświadczenie spotkania z Jezusem
- apostołstwo
- kwestia rekolekcji zamkniętych
- formacja rodziców jako praktyczne porady dla nich (patrz wyżej)

XII. POSŁUGA CHARYTATYWNA KOŚCIOŁA W STRATEGII DUSZPASTERSKIEJ PARAFII

Szczeble działalności: **międzynarodowy** (*Caritas Internationalis*, Papieska Rada „Cor Unum”), **diecezjalny** (*Caritas diecezjalna*), **parafialny** (parafialne zespoły charytatywne, szkolne/studenckie koła Caritas)

Cele działalności Caritas diecezjalnej:

- szerzenie nauki o miłosierdziu
- formacja naukowa, duchowa i praktyczna na polu działalności charytatywnej
- opracowywanie programów działalności charytatywnej

- koordynowanie prac kościelnych jednostek charytatywnych
- organizowanie pomocy
- współpraca z innymi organizacjami
- zakładanie placówek opiekuńczych i wychowawczych
- przeprowadzanie badań, nauk, kursów
- akcje charytatywne
- reprezentowanie diecezji na wyższych szczeblach administracyjnych